

תכנון ופיתוח - סיכום מהספר הפיתוח והתכנון המרחבי

עמודים 8-24

תהליכי פיתוח

מהו תהליך פיתוח ?

תהליך פיתוח זהו תהליך שבו חלה עליה ברווחת הפרט מבחינה כלכלית, חברתית ותרבותית. **מבחינה כלכלית**, חלה עליה בתלג, % המועסקים בחקלאות יורד, % המועסקים בשירותים עולה, יש יותר מקומות עבודה, יש תהליכי תיעוש ודה תיעוש, מעבר לחקלאות מודרנית, עליה בצריכת האנרגיה. **מבחינה חברתית**, שיעור האוכלוסייה העירוני עולה, חלה עליה ברמת ההשכלה, חל צמצום ילודה, עליה בתוחלת החיים, גידול מספר רופאים לנפש. **מבחינת תשתיות**, יש פיתוח בתחבורה הכולל פיתוח כבישים, מסילות רכבת נמלי ים ושדות תעופה. התפתחות תשתיות להובלת מים וחשמל, בניה של ישובים ושכונות חדשות. תהליכי הפיתוח מתרחשים במרחב מאז ומתמיד ולמעשה העולם שלנו כיום הוא תוצאה של פיתוח בעיקר מהתקופה המודרנית.

השלכות שליליות של תהליכי הפיתוח:

למרות היתרונות של תהליכי הפיתוח התורמים לרווחה, לתהליכי הפיתוח יש גם השלכות שליליות והן:

- 1. פערי פיתוח מרחביים**- תהליכי הפיתוח אינם מתרחשים באופן שווה במרחב ולכן נוצרים פערים. פערי הפיתוח כיום קיימים בין אזורים בעולם, בין מדינות ובתוך המדינות. לדוגמא: קיים פער בין אפריקה לאמריקה הדרומית ואמריקה הצפונית. קיים פער בין גינאה ושבדיה, קיים פער בין אזורי הגלעין במדינה ואזורי השוליים שלה. הפערים יוצרים אי צדק מרחבי, תופעות של ניצול ותלות.
- 2. פגיעה סביבתית**- תהליכי הפיתוח פוגעים במערכת הטבעית, גורמים לזיהום אויר, זיהום קרקע, זיהום מקורות מים, הרס מערכת הצומח והחי הטבעיים, הרס הנוף הטבעי, זיהום נחלים, זיהום הים, ריחות רעים ועוד.

תהליכי התכנון

מהו תכנון מרחבי ומה מטרתו.

תכנון מרחבי עוסק בסידור וארגון פעולות הפיתוח במרחב.

מטרתו של התכנון המרחבי: למנוע התפתחות המרחב ע"י כוחות השוק לבד (כוחות השוק = היצע וביקוש) ולהיות מעין יד מכוונת לפיתוח המרחב. יד מכוונת המביאה לידי ביטוי גם שיקולים חברתיים, סביבתיים נוספים בתהליך הפיתוח.

למעשה, התכנון שואף לצמצם/ למזער נזקים במרחב כתוצאה מפיתוח ומנגד, התכנון שואף להעצים/ למקסם את ההשפעות החיוביות של הפיתוח.

תפקידיו העיקריים של התכנון

1. למזער נזקים בתהליך הפיתוח
2. להשפיע על תהליך הפיתוח ולגרום לכך שהמרחב יתנהל בהתאמה לתפיסת המתכנן. הפיתוח המרחבי יביא לידי ביטוי תפיסה/ מדיניות חברתית סביבתית של המתכננים.
3. הקצאת קרקעות וחלוקתן בין שימושי הקרקע השונים- בפועל תפקידו העיקרי של המתכנן הוא בסידור מערך שימושי הקרקע במרחב. מערכת השיקולים היא בהתאמה למדיניות המתכנן והיא לוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך.
4. לקחת בחשבון מגמות גידול של האוכלוסיה ולתכנן פיתוח מרחבי שייתן מענה לגידול זה. בניית בתים, תשתיות, בתי ספר וכו

גורמים המשפיעים על הצורך בתכנון

1. **גידול האוכלוסייה**- במרוצת השנים חל גידול באוכלוסייה במרחב מסויים. גידול האוכלוסייה מחייב תכנון הלוקח בחשבון את מגמת הגידול ומאפשר בנייה של יותר בתים, יותר מוסדות חינוך, יותר בתי חולים, יותר כבישים וכו'. תפקיד המתכנן הוא גם לצפות מגמות גידול עתידיות ולתת להן מענה לטווח ארוך. כך למשל באזורים מזדקנים יש לתכנן יותר בתי מרקחת בתי אבות או באזורים צעירים יש לכנן יותר גני ילדים, גינות ציבוריות.
2. **עלייה ברמת החיים**- במרוצת השנים חלה עליה ברמת החיים במרחב. העליה ברמת החיים מחייבת תכנון הנותן מענה לעליה ברמת החיים ומאפשר בניה ופיתוח של בתים יותר מרווחים בתי ספר ותשתיות ברמה יותר גבוהה, בתי מסחר, מוסדות תרבות ובילוי.
3. **שינויים תרבותיים**- התיכנון מביא לידי ביטוי תפיסה תרבותית. כך לדוגמא חדירה של תרבות האמריקניזציה תביא לפיתוח יותר בתי מסחר וקניונים, חדירת תרבות איסלמית תביא לפיתוח יותר מסגדים, חדירה של תפיסה סביבתית תביא לפיתוח מרחב על פי תפיסת פיתוח בר קיימא.
4. **שינויים טכנולוגיים**- ככל שהרמה הטכנולוגית עולה כך המרחב משתנה ואפשרויות הבניה והפיתוח מתרחבות. לדוגמא: יש יותר כלי רכב ויותר אנטנות סולריות שיש לתן להם מענה, מתאפשרת בניה של גורדי שחקים, פיתוח רכבת קלה מהירה, בניית מחלפים, בניית תשתיות חשמל תת קרקעיות וכו

מיהם השותפים לתהליך הפיתוח והתכנון?

בתהליכי הפיתוח והתכנון שותפים גורמים רבים בעלי אינטרסים שונים ממשלה ורשות מקומית, יזמים פרטיים, ארגונים בינלאומיים, גופים ירוקים, תושבים. להלן פירוט השותפים בתהליך הפיתוח והתכנון:

1. **ארגוניים ממשלתיים ברמה ארצית וברמה מקומית**- ארגונים אלה אחראיים על פיתוח ותכנון הנעשה בתאמה למדיניות הממשלתית ומביאה אותה לידי ביטוי במרחב. לדוגמא: מדיניות פיזור אוכלוסין שתוביל פיתוח ותכנון אזורי השוליים, מדיניות הדוגלת בהעצמת עיר הבירה, מדיניות הדוגלת בצמצום שטחי הקלאות וכו.
2. **ארגונים לא ממשלתיים כמו עמותות וגופים ירוקים**- בשנים אחרונות יש יותר ויותר ארגונים לא ממשלתיים המקדמים תוכניות פיתוח ותכנון בהתאמה לתפיסתם. לדוגמא: ארגונים ירוקים הפועלים לפיתוח ותכנון המרחב תוך שימור הסביבה. ארגונים חברתיים השואפים לצמצום פערים ותורמים לפיתוח ותכנון באזורים בהם יש אוכלוסיה חלשה. (אוקספאם ארגון לא ממשלתי למיגור העוני- עמ 22 + בנק גרמין עמ 24)
3. **ארגונים בינלאומיים**- גופים בינלאומיים מעורבים בתהליכי פיתוח עולמיים. תהליכי הפיתוח הבולטים ביותר נעשים בעולם המתפתח כאשר גופים בינלאומיים מסייעים למדינות אלה בפיתוח תשתיות ופיתוח הכלכלה בתחומן. בעבר הסיוע כלל בעיקר סיוע הומניטרי. כלומר, סיוע בכסף, מזון ותרופות בעקבות מאסון, או משבר קשה. כיום, הסיוע שונה באופיו. התפיסה היא שיש להעניק לעולם המתפתח כלים אמיתיים כדי להתמודד את מצבי משבר או כדי להימנע ממצבי משבר חוזרים ונשנים. לכן הארגונים הבינלאומיים פועלים לקידום מקומות עבודה, פיתוח תשתיות, קידום השכלה ומעמד האישה. (המטה הראשי של הבנק הבינלאומי עמ 23)